

עדכון מבית המדרש להלכה בהתישבות

- אמונת אי"ש -

בית הישיבה החרדית
באר שבע

לאתר של בית מדרש <

סוגיות אקטואליות בנושאים שונים הנוגעים למצוות התלויות בארץ

הפרשת תרומות ומעשרות בסוגי השמנים

ימי החנוכה הם ימים בהם נושא השמנים הוא מענינא דיומא, על כן ראינו לייחד את המדור לנושא הפרשת תרומות ומעשרות בסוגי השמנים. (בעבר עסקנו בהפרשה משמן זית הנפוץ בעיקר במגזר הערבי ודיניו שונים משאר פירות וירקות בעדכון זה נעסוק בשאר סוגי השמנים)

שמן שומשומין

בספרי האחרונים דנו בחובת הפרשת תרומות ומעשרות משמן שומשומין. בעבר היה שמן זה בין השמנים העיקריים שהשתמשו בו למאכל ולהדלקה, כיום בארץ כמעט ולא משתמשים בשומשום למיצוי שמן אלא הוא משמש בעיקר לאכילה [לפיזור על חלות ועוגות כמו כן הוא המרכיב העיקרי במאכל הנקרא טחינה וחלווה]. הדיון בשמן שומשומין הוא בנין אב לכל סוגי השמנים שמשתמשים בהם כיום.

חשוב להדגיש שהדיון בשמן השומשום בעבר היה בזמן שענף החקלאות היה כולו בידי הגויים, כך שגם השומשום היה גדל אצל גוי ופטור מתרומות ומעשרות, וכל המחלוקת היתה האם מיצוי השמן שנעשה ביד ישראל מחייב בהפרשת תרומות ומעשרות. המחלוקת שלהם היא

1. האם מיצוי השמן מהשומשום אינו נחשב לגמר מלאכה היות והגמר מלאכה היה ברשות הגוי כשקטף את הפרי לאכילה ואין מיצוי השמן נחשב לגמר מלאכה, או שמיצוי השמן הוא נחשב כגמר המלאכה כיון שלשמן יש חשיבות בפני עצמה.
2. במחלוקת הנ"ל יש גם נפק"מ אחרת האם המשקה היוצא מהשומשום נחשב כמו הפרי וחייב בתרומות ומעשרות כמו שמן ויין, או שהמשקה היוצא מהשומשום נחשב כזיעה בעלמא, וחיובו במעשרות בדרגה פחותה מהשומשום עצמו.

נזכיר בקצרה את השיטות:

- רבי בצלאל אשכנזי הינו ראשון המחייבים בהפרשת תרומות ומעשרות בשמן שומשום והוא כותב בתשובותיו [1] שאין הבדל בין שמן זית לשמן שומשומין, וישראל הקונה שומשום מעכו"ם ומפיק מהם שמן הרי זה גמר מלאכתו ביד ישראל, וחייב בתרו"מ. והמהר"ח ויטל [2] הוסיף וכתב: "יזהר שלא לאכול שומשומין כמו שהן בשום אופן עד שיוציא מהן תרו"מ וזהו דין גמור כסברת כל הפוסקים, לפי שגמר מלאכתן הוא כשמוציאן מהן שמן וכו'" וכן דעת המהרש"ם [3] ועוד.
- מאידך המהר"ם בן חביב כתב בתשובה [4], שישראל הלוקח שומשומין מן הגוי ועשה מהן שמן פטור מתרומות ומעשרות מפני שכבר נתמרחו ביד הגוי. וכן בשו"ת הלכות קטנות [5] כותב שהשומשומין כבר נגמרה מלאכתם ביד הגוי שאין אנו אומרים שהמשקה היוצא מהם נחשב כמותם אלא תירוש ויצהר בלבד אבל היוצא משאר פירות **הוי זיעה בעלמא**. וכן דעת החיי אדם בספרו שערי צדק [6].

להלכה מעיד החיד"א בספרו ברכי יוסף [7] שנהגו שלא להפריש משמן שומשומין וכן העיד רבי יוסף זונדל מסלנט [8]. מאידך הגר"ש דבלצקי זצ"ל [9] מעיד במכתבו שדעת החזון איש היתה להפריש משמן שומשומין של גוים שנגמר מלאכתו ביד ישראל.

שמן סויה וקנולה

בזמנינו השמנים הנפוצים ביותר בארץ הנמצאים כמעט בכל בית ובכל מאכל, הם שמן הסויה, ובעשור האחרון מחליף את שמן הסויה שמן הקנולה. בעבר התקיים פולמוס גדול על הפרשת תרומות ומעשרות בשמן הסויה היות שפולי הסויה אינם גדלים בארץ ישראל אלא הם מיובאים מחו"ל, אך מיצוי השמן נעשה בארץ, ונחלקו הדעות האם מיצוי השמן נחשב לגמר מלאכה המחייב בהפרשת תרומות ומעשרות (מה שגדל בחו"ל וגמר מלאכתו היה בארץ ישראל חייב בתרומות ומעשרות), או שגמר מלאכת הסויה הוא איסוף הפולים מהשדה כשאר פירות וירקות, ומכיון שאיסוף זה נעשה בחו"ל הרי שהשמן הנעשה בארץ פטור מתרומות ומעשרות. [טענה זו מקבלת חיזוק מהעובדה שיש שימוש רב בפולי הסויה למאכל ולחלב ולא דוקא לשמן] [10]. כאמור לעיל נקודות המחלוקת שנחלקו האחרונים לענין שמן שומשומין נוגעות גם לשמן סויה ושמן קנולה.

דעת החזון איש ועוד פוסקים לחוש ולעשר את שמן הסויה בלי ברכה כמו שכתב הדרך אמונה [11]: "ושמענו שמרן [החזו"א] החמיר לעשר בשמן סויה שגדל בחו"ל ועשו השמן בארץ ישראל שנחשב גמר מלאכה בארץ ישראל ויש לעשרן בלא ברכה, וכתב ואולי שם משום שרובו עומד לעשות מהן שמן משא"כ שומשומין וכו'". ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה לעשות כל מאמץ להפריש תרומות ומעשרות משמן הסויה.

בזמנינו רובו של שמן הסויה והקנולה מיובא מחו"ל וגם המיצוי נעשה בחו"ל ולכן לכל הדיעות אין צורך להפריש ממנו תרומות ומעשרות. דבר זה אפשר לבדוק בנקל בתוית שעל הבקבוק האם רשום שהמוצר מיובא מחו"ל או שהוא מיוצר בארץ.

שמן כותנה - שמן זה מופק מגרעיני כותנה הגדלים בארץ, וגם בו מצינו מחלוקת (שאינה קשורה למחלוקת הקודמת), יש אומרים ששמן הכותנה פטור מתרומות ומעשרות והטעם הוא מכיוון שגרעיני הכותנה אינם ראויים למאכל לאדם כמות שהם, וממילא אין עליהם שם אוכל ואינו בכלל החייבים בתרומות ומעשרות ממילא גם השמן היוצא מהם אף שהוא ראוי לאכילה אינו חייב. ויש החוששים ומפרישים בלא ברכה משום שגרעיני הכותנה עומדים למיצוי וחוששים שזה נחשב פרי. להרחבה עי' בספר משפטי ארץ [12].

שמן פשתן (העשוי מפשתן שגדל בארץ) - יש להפריש ממנו תרו"מ בלא ברכה משום שבזמנינו אין זרע הפשתן משמש לרוב בני אדם כמאכל רגיל, ורק הטבעונים ושוחרי הבריאות משתמשים בו, מכיוון שכך יש לדון שאינו נחשב כאוכל אלא כתרופה הפטורה ממעשר. מאידך מכיוון שהיה עליו שם אוכל אפשר שאין פוקע ממנו שם זה אפילו כשרק מיעוט משתמשים בו, ולכן יש להפריש בלי ברכה [13].

שמן אגוזים חמניות - שמנים אלו אם הם מיוצרים בארץ מתוצרת הגדלה בארץ, הרי הם כשאר המוצרים שחייבים בתרומות ומעשרות. אמנם אם מייצרים אותם מאגוזים או חמניות המיובאים מחו"ל הם פטורים מכיון שכבר נגמרה מלאכתם בחו"ל. [לדעת החזון איש יתכן שצריך להפריש בלי ברכה [14]].

[1] סי' ב.

[2] שער המצוות פרשת וילך.

[3] יו"ד סי' קצב.

[4] סי' קכג.

[5] סי' צה.

[6] סי' א סעי' ט.

[7] ברכי יוסף שלא סעי' יט.

[8] הובא בתולדותיו עמ' מד.

[9] הודפס בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו יו"ד סי' יד.

[10] שו"ת אבן ישראל ח"ט סי' קי ובמכתב הגרא"י זלזניק זצ"ל קובץ תפארת חלק ז עמ' עא.

[11] פ"א מהל' תרומות צה"ל ס"ק רנד, וכן הוא בקיצור הלכות בהערות פרק ז' אות ט.

[12] פרק א' סעיף יא ובהערה 24.

[13] עי' בספר משפטי ארץ פ"א הערה 21.

[14] עי' מועדים וזמנים חלק ח סי' רד שדעת החזון איש לעשר כל השמנים המיוצרים בארץ.

שאלות שנשלחו ל"שאל את הרב" באתר בית המדרש להלכה

שאל את הרב:

שאלה: האם חלב סויה חייב במעשרות?
תשובה: אף לדעת המחייבים להפריש תרו"מ משמן סויה מכל מקום מחלב הסויה (שנעשה בארץ מפולים הגדלים בחו"ל) אין צורך להפריש תרומות ומעשרות משני טעמים:
 א. משום שהחלב אינו מגוף הפרי אלא ממים ששורים בו את פולי הסויה לאחר טחינתם ואינו הפרי עצמו.
 ב. צורת עשיית החלב אינה נחשבת לגמר מלאכת הפרי אלא נחשבת להכנת הפרי לאכילתו ושלב זה כשנעשה בארץ ממה שגדל בחו"ל אינו מחייב בהפרשת תרומות ומעשרות.

תבלינים

בעדכון חודש שעבר שעסק בעניני תבלינים ציינו שהרבה מהם מגיעים מחו"ל להלן רשימת התבלינים שקבלנו מהעוסקים בענין מה מהם גדלים בארץ ומה בחו"ל.
 הירקות ועלי ירק הטריים שהזכרנו לגבי חיוב תרו"מ הם בודאי גדלים בארץ כגון בצל שום כוסברה נענע פטרוזליה סלרי שמיר בזילקום וכיו"ב. ברשימה הנזכרת מוזכרים רק התבלינים המיובשים.

תבלינים שהרוב הם מחו"ל ויש מיעוט מהארץ
 אורגנו, אניס, ורדים, זנגביל שלם, חילבה [כמעט הכל מחו"ל], טירגון, כוסברה זרעים מיובש, לואיזה, לפל שחור [הכל מיובא], קצח, רוזמרין, שום יבש [כולל אבקת שום].

תבלינים שיש חלק מהארץ וחלק מחו"ל [לא הרוב]
 לימונית, לימון גראס, מיורם, מלוחיה, מליסה, מנטה, סרפד, סטיוויה, פפריקה שלמה / טחונה, שמיר עלים, תרד עלים.

תבלינים מהארץ

זוטה, זעתר, כוסברה עלים מיובש, מרוה, פטרוזליה עלים מיובש.

הבהרה:

בעדכון הקודם כתבנו כמובן שישנם צמחים שאינם נפוצים דיו כדי לחייבם בתרומות ומעשרות אפילו שהם נאכלים והזכרנו את ריבס הגינה [רברבר], העיר אחד מהקוראים שאפילו שבארץ צמח זה אינו מצוי, מכל מקום בחו"ל הוא נפוץ ויש הרבה שמתמשים בו, לפי זה נראה שצמח זה חייב בתרומות מעשרות לפי שבמקומות שהוא מצוי הוא אוכל, אז גם במקומות שיש ממנו רק מעט הוא גם נחשב אוכל.

עוד משהו שקורה בבית המדרש וכדאי לדעת עליו

במסגרת הפעילות הברוכה להפצת תורת ארץ ישראל על ידי בית המדרש להלכה

בהתישבות, מוציא בית המדרש ידיעון הליכות שדה אשר יוצא מספר פעמים בשנה. עם שדרוג הידיעון לאחרונה והגדלתו, הננו שמחים לבשר כי ישנה אפשרות לקבל את הידיעון במייל על פי הסכמתך.

[לקבלת הידיעון נא שלחו מייל חוזר.](#)

תוכן הענינים לגיליון 203
מירוח פועל נכרי
דעת בהפרשה
על ה"תוספתא"
תרומה טמאה- שימוש בה
זיכוי ע"י סמוך על שולחנו
טבל שנתערב בטבל
מצות נתינה בחלה ותרומה
הפרשה מפירות שיוחדו לחלוקה
עציץ שאינו נקוב לד' מינים
ערלה

במסגרת בית ההוראה ע"ש הרב רוזנברג זצ"ל
עונים רבני בית ההוראה במשך שעות היממה לשאלות הלכתיות
בטלפון 02-6488888 שלוחה 31.
ראש בית המדרש הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א
עונה בימים ראשון, שני ושלישי בין השעות 12:00 - 12:30 בשלוחה 5.
ניתן לקבל מידע או לשאול שאלות באתר בית המדרש להלכה בהתישבות,
או בכתובת האימייל bhl@bhl.org.il

**בברכת חורף בריא,
מזכירות בית המדרש**

אם אינך רואה מייל זה כראוי לחץ כאן

הודעה זו נשלחה ל- y.rot7664@gmail.com ע"י bhl@bhl.org.il
להסרה מרשימת התפוצה לחץ כאן לדיווח ספאם לחץ כאן
Unsubscribe from this list

InforUMobile מערכת רב ערוצית לקשר עם הלקוח